

۲۲۰۳۶۳۸

لا پلیری

۰۹۱۳ ۳۸۱۱۳۰

اخلاق کسب و کار در اسلام

دکتر احمد رضا بسیج

سرشناسه	بسیج، احمد رضا، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور	اخلاق کسب و کار در اسلام / احمد رضا بسیج.
مشخصات نشر	شهرکرد: سدره المنتهی، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۲۰۵ ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۹۷۸۵۳-۵-۵
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص. [۲۰۱] - ۲۰۵.
موضوع	اخلاق کسب و کار
موضوع	Business ethics
موضوع	اخلاق کسب و کار -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	Business ethics-- Religious aspects -- Islam
رده بندی کنگره	HF۵۳۸۷:
رده بندی دیویی	۱۷۴/۴:
شماره کتابشناسی ملی	۷۶۲۸۷۱۲:

اخلاق کسب و کار در اسلام

- مؤلف: دکتر احمد رضا بسیج (عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان)
- طراح جلد: کمال الدین بسیج
- لیتوگرافی: سروش
- چاپ: نقشینه
- شمارگان: ۱۰۰۰
- چاپ اول: ۱۴۰۰
- شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۸۵۳-۵-۵ ISBN: 978-622-97853-5-5

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
فصل اول: کلیات.....	۱۳
اخلاق.....	۱۵
اخلاق نظری.....	۱۵
اخلاق عملی.....	۱۵
اخلاق کاربردی.....	۱۶
اخلاق حرفه‌ای.....	۱۹
اخلاق مطلق و اخلاق مضاف.....	۲۰
نظام ارزش‌ها.....	۲۱
منشأ ارزش‌ها.....	۲۲
حقیقی یا اعتباری بودن ارزش‌ها.....	۲۲
هنجارهای اخلاقی.....	۲۳
اشاره.....	۲۴
ضرورت بهره‌مندی و رعایت اخلاق حرفه‌ای.....	۲۶
تفاوت میان حرفه و شغل.....	۲۸
فصل دوم: مبانی بینشی اخلاق حرفه‌ای.....	۳۱
مبانی.....	۳۳
۱. مبدأ فاعلی داشتن انسان.....	۳۴
۲. دو بعدی بودن وجود انسان.....	۳۴
۳. احسن بودن خلقت انسان.....	۳۵
۴. مقام خلیفه الهی انسان.....	۳۵
۵. فقر وجودی انسان.....	۳۶

۶. وجود فطرت در انسان ۳۶
۷. مقصد غایی داشتن انسان ۳۸
۸. حقیقت سعادت و کمال در انسان ۳۹
۹. اکتسابی بودن سعادت ۴۱
۱۰. رابطهٔ تکوینی میان عمل و نتیجه در دنیا و آخرت ۴۳
۱۱. نیاز انسان به هدایت، دین و پیامبر ۴۶
۱۲. اکتسابی بودن مکارم و فضایل ۴۹
۱۳. تغییر پذیر بودن هویت آدمی ۴۹
۱۴. تأثیر پذیری انسان از عوامل پیرامونی ۵۰
۱۵. تأثیر گذاری آدمی بر عوامل پیرامونی ۵۰
۱۶. انسان موجودی مسئول است ۵۱
۱۷. روزی رسان خداست ۵۲
- فصل سوم: مبانی ارزشی اخلاق حرفه‌ای ۵۳
۱. عبد بودن و عبودیت ۵۵
۲. تقوا ۵۹
۳. مسئولیت داشتن انسان ۶۴
- مسئولیت‌های انسان ۶۵
۴. حق و تکلیف ۷۱
۵. تولی و تبری ۷۸
- فصل چهارم: ارزشمندی‌های تکرشی در کسب و کار ۸۳
۱. عبادت انگاری کسب و کار ۸۵
۲. آزمون انگاری کسب و کار ۸۶
۳. مسئولیت انگاری وظایف ۸۷
۴. ندا و صدا انگاری اعمال و وظایف ۸۸
۵. مهندس انگاری وظایف ۹۰

۶. امانت انگاری وظایف	۹۲
۷. رسالت انگاری وظایف	۹۳
۹. خانواده انگاری سازمان	۹۴
۱۰. وسیله پنداری کسب و کار	۹۶
فصل پنجم: ارزشمندی‌های گرایشی در کسب و کار	
۱. مهندسی حب و بغض	۱۰۱
۲. مهندسی نیت	۱۰۳
۳. امیدوار بودن	۱۰۵
۴. دوری از استکبار	۱۰۶
۵. تواضع و فروتنی	۱۰۸
۶. پرهیز از خودشیفتگی و درمان آن	۱۱۱
فصل ششم: اصول اخلاق حرفه‌ای کسب و کار	
اصل اول: برای آخرت کار کنیم	۱۱۵
اصل دوم: فراموش کردن خانواده در کسب و کار ممنوع	۱۱۷
اصل سوم: پرهیز از مال حرام	۱۱۹
اشکال حرام‌خواری	۱۲۱
الف: اشتغال به کسب حرام	۱۲۴
ب: اشتغال به کسب حلال ولی درآمد حرام	۱۲۴
ج: نگهداشت حرام	۱۲۵
د: مصرف حرام	۱۲۶
آثار لقمه حرام در آیات و روایات	۱۳۱
اصل چهارم: پرداخت حقوق واجب	۱۳۲
اصل پنجم: تأمین نیازهای نیازمندان	۱۳۶
اصل ششم: رعایت حقوق زیر دستان و برخورد کریمانه	۱۴۱
اصل هفتم: پرهیز از خودخواهی و خود بینی	۱۴۳

بیشگفتار

بی‌شک مناسب‌های رفتاری انسان‌ها با یکدیگر، دوستان و آشنایان، غریبه‌ها، همکاران، حتی طبیعت پیرامون، محیط و ابزار کار نسبت به گذشته‌ها تغییرات بسیار فراوانی پیدا کرده است. پیچیدگی‌های مسائل شغلی و اقتصادی و به تبع آن روابط به دیگران گاه چنان در هم تنیده است که به سختی می‌توان تشخیص داد اکنون وظیفه دقیق و درست و خداپسندانه ما چیست. از سویی باورهای دینی و از سوی دیگر ارتباط تنگاتنگ اقتصاد، فرهنگ، دانش، فناوری، سیاست و خلاصه همه جنبه‌های سبک زندگی با بیرون از مرزها اقتضائاتی را دارد که به سختی می‌توان میان آنها رفتار صحیح و مقبول خداوند را تشخیص داد. به عنوان مثال چگونه می‌توان هم به گزاره‌های دینی عمل کرد و هم تبلیغ تولیدات را به گونه‌ای انجام داد که مشتری پسند باشد؟ بدون این که جاذبه جنسی، فریب جامعه، دروغ در بیان محسنات محصول و یا هر خدعه دیگری در آن باشد؟ چگونه می‌توان در کسب و کار هم به آموزه‌های الهی پایبند بود و هم به گونه‌ای رفتار کرد که کسب و درآمد معقول حاصل گردد؟ در همه مشاغل و کسب و کارها این سؤال جدی وجود دارد. به همین دلیل که در تمامی جوامع بشری از جمله کشور ما بسیاری از افراد، هنر جمع میان دیانت و معیشت، دنیا و آخرت، کار و عبودیت را ندارند، به اجبار حاصل از ناتوانی راه حل پیدا کردن و عدم برخورداری از هنر معیشت حرفه‌ای، متأسفانه راه خلاف و خطا را بر می‌گزینند و این اشتباه و خطا هم دامنگیر خود آنها شده و دچار مشکلات و دردسرهای قانونی و مانند آن می‌شوند و هم مشکلاتی برای دیگران از جمله مراجعان و مرتبطان با آن افراد را پدید می‌آورند. دولت‌ها و صاحبان شرکت‌ها و سازمان‌ها نیز برای جلوگیری از ضرر اقدام به وضع قانون و نوشتن دستور العمل و آیین نامه و بخش‌نامه می‌کنند تا بلکه بتوانند محیط کاری را به گونه‌ای

تحت نظارت و واریسی قرار دهند. به همین دلیل به طور دائم بر حجم قوانین افزوده می شود. لیکن مشاهده می کنیم که جرایم شغلی و تخلفات کاری همچنان رو به گسترش است. این یک واقعیت است که هیچگاه نمی توان انسان ها را با وضع قانون در مسیر اصلاح قرار داد. از این رو همیشه در برابر هر قانونی راه دور زدن آن و فریب قانون نیز وجود دارد.

پس چه باید کرد؟ تنها راه، نهادینه کردن ارزش های انسانی و الهی در جان و روح انسان ها است. یا به تعبیر دیگر زنده کردن و احیای ارزش های فطری آدمی که حتی دور از چشم قانون، کارگر، پزشک، روحانی، معلم، مهندس، کارمند و هر فرد دیگری تکلیف خود را در هر موقعیت و جایگاهی تشخیص داده و طبق آن عمل کند.

آشنایی با اخلاق حرفه ای همان احیای ارزش های درونی است و دارویی برای درمان مشکلات و تخلفات و هر ناهنجاری دیگر مرتبط با کار و حرفه. اخلاق حرفه ای راهی است برای جلوگیری از آسیب به خود و دیگران، افزایش مهربانی و عطف بین انسان ها، افزایش احترام به دیگران، رعایت حقوق چهارگانه در نسبت با خود، خدا، جامعه و طبیعت، بهره مندی بدون افراط و تفریط از آزادی و اختیار خدادادی، رعایت عدالت در همه امور و خلاصه بنده خوب خدا شدن و کسب حلال داشتن.

متأسفانه در برخی کتب مربوط به اخلاق حرفه ای با تأثیرپذیری از کتب غربی مرتبط، اخلاق حرفه ای در حد مهارت های حرفه ای تنازل یافته است. در واقع آنچه در مباحث اخلاق حرفه ای در غرب تحت تأثیر فرهنگ جوامع خودشان نوشته می شود، مهارت هایی حل مسئله است. این نوشته ها نوعی تبیین مهارت های شغلی آن هم ناظر بر اصالت عمل و اصالت سرمایه و درآمد هستند که البته با تلقی یک فرد مسلمان از اخلاق تفاوت بسیاری دارد. از این رویه تبعیت از آثار غربی، برخی کتاب های اخلاق حرفه ای در کشور ما هم همان راه را رفته اند. البته مهارت های حرفه ای در جای خود بسیار مهم هستند و تدوین و ترویج آنها امری بسیار ضروری به نظر می رسد؛ ولی به هر حال دانش اخلاق حرفه ای متفاوت از مهارت های حرفه ای و حل مسئله است. هرچند بی شک در مواردی اشتراکاتی با هم دارند.